מי קוֹרְאִין, כלומר, בשבת שיש שבעה עולים, האם תיקנו להם סדר מפני דרכי שלום. לֹא חָוֶה בְּיָדֵיהּ – לא היתה בידו תשובה, אָתָא וְשַׁיְילֵיהּ – בא רבי חלבו ושאל לְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, אָמַר לֵיהּ אַחֲרֵיהֶן קוֹרְאִין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְמוּנִין פַּרְנָסִים עַל הַצִּבּוּר, וְאַחֲרֵיהֶן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָרְאוּיִין לְמַנּוֹתָם פַּרְנָסִים עַל הַצִּיבּוּר, וְאַחֲרֵיהֶן בְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁאֲבוֹתֵיהֶן מְמוּנִים פַּרְנָסִים עַל הַצִּבּוּר משום כבוד אבותיהם, וְאַחֲרֵיהֶן רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת הממונים על בית הכנסת וחלוקת הצדקה, וְכָל אָדָם.

מביאה הגמרא נידון נוסף בהלכות קריאת התורה: שָׁלְחוּ לֵיהּ בְּנֵי הַגְּלִיל שאלה לְרַבִּי חֶלְבּוֹ, מַהוּ – האם מותר לִקְרוֹת בְּחוּמָּשִׁים – בספר שיש בו רק חומש אחד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּצִיבּוּר, או שיש בזה זלזול בכבוד הציבור. לֹא חָוֶה בְּיָדֵיהּ – לא היתה בידו תשובה, אָתָא שַׁיְילֵיהּ – בא רבי חלבו ושאל לְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, ולֹא חָוֶה בְּיָדֵיהּ. אָתָא וּשְׁאֵיל בֵּי מִדְרָשָׁא – בא רבי חלבו ושאל בבית המדרש, וּפְשָׁטוּהָ מֵהָא – מצאו התלמידים תשובה מִדְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁחָסַר בו אפילו יְרִיעָה אַחַת, אֵין קוֹרִין בּוֹ בציבור, והוא הדין שאין קוראים בחומש, שהרי חסרים בו ארבעה חומשים.

דוחה הגמרא, וְלֹא הִיא – אין זו הוכחה, שהרי הָתָם – שם, בדינו של רבי יוחנן מֶחְסַר בְּמִילְּתֵיהּ – יש חסרון בשמו, שהוא מכונה 'ספר תורה' ובאמת חסרה בו יריעה, אך הָכָא – בחומש לֹא מֶחְסַר בְּמִילְּתֵיהּ, שהרי הוא מכונה 'חומש', ואכן כתוב בו כל אותו חומש. אומרת הגמרא, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם, קוֹרְאִין בְּחוּמָּשִׁין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַצִּבּוּר, שנראה שאין להם ממון לקנות ספר תורה.

מביאה הגמרא דין נוסף שאמרו רבה ורב יוסף: (וְ)רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם, הָאי סֵפֶר אַפְּתַרְתָּא – ספר שנכתבו בו רק ההפטרות, אָסוּר לְמִקְרֵי בֵּיהּ – לקרוא בו בְּשַׁבָּת. מַאי טַעְמָא, כיון דְּלֹא נִיתַּן לִיכָּתֵב – שאסור לכתוב פרשיות בודדות מהנביאים, והקורא בו נחשב כקורא בעל פה, ואסור לקרוא בעל פה את התורה שבכתב. מַר בַּר רַב אַשִׁי הוסיף וְאָמַר, לְטַלְטוּלֵי – לטלטלו בשבת נָמֵי אָסוּר, מַאי טַעְמָא, דְּהָא לֹא חָזֵי לְמִיקְרֵי בֵּיהּ – שהרי אסור לקרוא בו, והוא 'מוקצה' האסור בטלטול.

דוחה הגמרא, וְלֹא הִיא – אין דינים אלו נכונים, אלא שָׁרֵי לְמִיקְרֵי בֵּיהּ – מותר לטלטלו, וְשָׁרֵי לְמִיקְרֵי בֵּיהּ – ומותר לקרוא בו. וראיה לכך, דְּהָרֵי רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מְעַיְּינֵי בְּסִפְרָא דְּאַגַּדְתָּא בְּשַׁבַּתָּא – ונוהגים לעיין בספר אגדות בשבת, וְהָא ספר זה לֹא נִיתַּן לִיכָּתֵב – אסור לכותבו, שהרי אגדות הם תורה שבעל פה שאסור לכותבם, אֶלָּא התירו זאת בֵּין דְּלֹא אֶפְשָׁר ללומדם בלי כתיבה, כי התמעטו הלבבות, ודרשו מהפסוק (תהילים קיט קכו) 'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' חֻפְּרוּ תּוֹרָתֶךָ' שיש זמן שראוי לתקן תקנה לשם שמים אף שהיא מבטלת דין מהתורה, וְהָכִי נָמֵי – גם לגבי ספר הפטרות, כֵּיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר לכל ציבור לכתוב ספרי נביאים שלמים, התירו לכותבו משום 'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' חֻפְּרוּ תּוֹרָתֶךָ', שאילולי כן לא יקראו כלל.

דנה הגמרא בדין כתיבת פרשיות בודדות מהתורה: בָּעָא מִינֵּיהּ – שאל ממנו אַבַּיֵי מָרְבָּה, מַהוּ – האם מותר לִכְתּוֹב מְגִילָּה – פרשה מהתורה לְתִינּוֹק לְהִתְלַמֵּד בָּהּ – ללמוד ממנה. וממשיך אביי, תִּיבָּעֵי – יש להסתפק לְמַאן דְּאָמַר – לדעת הסובר שהתּוֹרָה מְגִילָּה מְגִילָּה נִיתְּנָה – שכל פרשה שנאמרה למשה רבינו נכתבה מיד, וְתִיבָּעֵי לְמַאן דְּאָמַר שהתּוֹרָה 'חֲתוּמָה' נִיתְּנָה – שרק כשסיים ה' לומר למשה את כל התורה כתב את כולה. מבאר אביי, תִּיבָּעֵי לְמַאן דְּאָמַר תּוֹרָה מְגִילָּה מְגִילָּה נִיתְּנָה, האם בֵּיוָן דְּמְגִילָּה מְגִילָּה נִיתְּנָה, אף אנו כּוֹתְבִין פרשה אחת, אוֹ דִילְמָא – או שנאמר שבֵּיוָן דְּבסוף אִידַּךְ – הודבקו כל הפרשיות, אִידַּךְ – הודבקו, ואסור לכתוב פרשה אחת. וְתִיבָּעֵי לְמַאן דְּאָמַר תּוֹרָה חֲתוּמָה נִיתְּנָה, האם בֵּיוָן דַּהֲתוּמָה נִיתְּנָה אֵין כּוֹתְבִין פרשה אחת, אוֹ דִילְמָא שבֵּיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר לכל אדם לכתוב חומש שלם, כַּתְבִינַן – התירו לכתוב משום 'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' חֻפְּרוּ תּוֹרָתֶךָ'. אָמַר לֵיהּ – השיב לו רבה, אֵין כּוֹתְבִין פרשיות בודדות, וּמַה הַטַּעַם לכך, לְפִי שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אפילו לשיטה שהתורה 'מגילה מגילה' ניתנה, כיון שבסוף הודבקו כולן, ולא התירו זאת משום 'עת לעשות לה'.

מקשה הגמרא, אֵיתִיבֵיהּ מהמשנה ביומא (לז.), אַף הִיא – הילני המלכה עָשְׂתָה בבית המקדש טַבְלָא [–לוח] שֶׁל זָהָב שֶׁפָּרְשַׁת סוֹטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ, כדי שהכותב פרשת סוטה יעתיקנה משם. ומוכח שמותר לכתוב פרשה אחת. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יַנַּאי, טבלא זו נכתבה בְּ'אַל"ף בֵּי"ת', כלומר נכתבה בה רק האות הראשונה מכל מילה.

מקשה הגמרא, אֵיתִיבֵיהּ מהאמור בברייתא, כְּשֶׁהוּא כּוֹתֵב פרשת סוטה, רוֹאֶה בטבלא וְכוֹתֵב את מַה שֶּׁכָּתוּב בַּטַּבְלָא, ומוכח שנכתבה בה כל הפרשה. מתרצת הגמרא, אֵימָא – יש לומר שהוא כותב כְּמַה – לפי הסימנים שֶׁכָּתוּב בַּטַּבְלָא, אך לא ממש את הכתוב בה.

מקשה הגמרא, אֵיתִיבֵיהּ מהאמור בברייתא, כְּשֶׁהוּא – הכהן כּוֹתֵב, רוֹאֶה בַּטַּבְלָא וְכוֹתֵב מַה שֶּׁכָּתוּב בַּטַּבְלָא, ומבארת הברייתא, מָה הוּא כָּתוּב בַּטַּבְלָא, אִם שָׁכֵב' ו'אִם לֹא שָׁכַב', משמע שהיו כתובים בטבלא כל המילים.

מתרצת הגמרא, באמת לא נכתבה כל הפרשה באל"ף בי"ת, אלא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – במה עוסקת הברייתא, בְּסֵירוּגִין', כלומר, תחילת כל פסוק נכתב בתיבה שלמה, וסוף הפסוק בראשי תיבות, ונמצא שאין כאן כתיבת פרשה שלמה.

מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בנידון זה: כְּתַנָּאֵי – נחלקו תנאים בדין כתיבת פרשה אחת, שנינו במסכת סופרים (פ"ה ה"ט) אֵין כּוֹתְבִין מְגִילָּה לְתִינּוֹק לְהִתְלַמֵּד בָּהּ, וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁלִים ולכתוב חומש שלם, מוּתָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יש פרשיות שמותר לכותבן לבד, ואלו הן, בְּחומש בְּרֵאשִׁית מתחילתו עַד פרשת הַר הַמֹּרִיָּה, ששם מסתיים מעשה בראשית, וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים – ספר ויקרא, מתחילתו עַד פרשת 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְׁמִינִי' ששם מסתיים עיווי הקרבנות.

מביאה הגמרא מחלוקת האם תורה מגילה מגילה ניתנה, או חתומה ניתנה: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִשּׁוּם רַבִּי נַחְמָה, תּוֹרָה מְגִילָּה מְגִילָּה נִיתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים מ ח) לגבי ספר תורה 'אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָּאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי', ומשמע שנכתבה התורה כ'מגילה'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, תּוֹרָה 'חֲתוּמָה' נִיתְּנָה, כלומר נכתבה כל התורה יחד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא כו) 'לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה (הזאת) [הַזֶּה]', ומשמע שנכתב כשהוא ספר שלם.

מקשה הגמרא, וְאִידָךְ נָמֵי – הרי גם לרבי יוחנן הָכְתִיב 'לָקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה'. מתרצת הגמרא, הַהוּא – אותו פסוק המכנה את התורה 'ספר' נאמר לְבָתַר דְּאִידַּבַּק – אחרי שהודבקו כל הפרשיות יחד.

מקשה הגמרא, וְאִידָךְ נָמֵי – הרי גם לריש לקיש הָכְתִיב 'בְּמִגְלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי', ומוכח שקרויה התורה 'מגילה'. מתרצת הגמרא, הַהוּא – פסוק זה נאמר כיון דְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אִיקְרֵי [–קרויה] מְגִילָּה, דִּכְתִיב (זכריה ה ב) 'וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה', ואין זו ראיה שהתורה ניתנה כ'מגילה'.

אִי נָמֵי – עוד יש לתרץ שהטעם שהתורה קרויה 'מגילה' הוא לְכִדְרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי, שְׁמֹנָה פְּרָשִׁיּוֹת נֶאֶמְרוּ ונכתבו בְּיוֹם שֶׁהוּקַם בּוֹ הַמִּשְׁכָּן, וכיון שפרשיות אלו אינן סמוכות זו לזו נכתבה כל אחת על מגילה אחת, וממילא אף שאר פרשיות התורה נכתבו כ'מגילות', שהרי הוצרך משה להשלים רק עד הפרשה הראשונה, ומהראשונה עד שלאחריה, וכן כולם, וחיברום אחר כך לספר אחד. אמנם כיון ששאר הפרשיות נכתבו יחד לאחר שקיבל משה רבינו את כל התורה, ניתן לומר שהתורה ניתנה 'חתומה'.

מביאה הגמרא את המשך דברי רבי לוי, וְאֵלּוּ הֵן שמונת הפרשיות, פָּרָשַׁת כֹּהֲנִים שנאמרו בה האיסורים המיוחדים לכהנים, כיון שבאותו יום התחילו לעבוד במשכן. וּפָרָשַׁת לְוִיִּם שבה נאמרו הלכות הלויים, שמאותו יום התחילו לשיר במשכן. וּפָרָשַׁת טְמֵאִים – פרשת 'פסח שני', כי באותו יום שלחו את הטמאים מחוץ למחנה, ושאלו איך יקריבו קרבן פסח. וּפָרָשַׁת שִׁילּוּחַ טְמֵאִים מחוץ למחנה, כיון שבאותו יום נקבעו המחנות, ושלחו את הטמאים מחוץ למחנה. וּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת שבה נאמר סדר עבודת יום הכיפורים, כיון שבאותו יום מתו נדב ואביהוא כשנכנסו לקדש הקדשים, והוזהר אהרן הכהן שלא להיכנס אלא ביום הכיפורים.

וּפָרְשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן שבה נאסרו הכהנים לעבוד אחרי ששתו יין, שהרי מאותו יום התחילו לעבוד. וּפָרְשַׁת הדלקת נֵרוֹת המנורה, שמאותו יום הדליקוה. וּפָרְשַׁת פָּרָה אֲדוּמָּה שנטהרו על ידה להקרבת הפסח, וכיון שהוצרכו להזות מדמה מול המשכן נעשתה רק באותו יום.

מביאה הגמרא נידון נוסף בענין תורה שבכתב ותורה שבעל פה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תּוֹרָה, רוֹב הלכותיה ניתנו בִּכְתָב, כלומר, הם נדרשות מהכתב, וּמִיעוּט הלכותיה בְּעַל פֶּה ולא נרמזו בתורה שבכתב, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ח יב) 'אֶכְתָּב לוֹ רָבֵּי תּוֹרָתִי כְּמוֹ זָר נֶחְשָׁבוּ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רוֹב ההלכות ניתנו בְּעַל פֶּה, וּמִיעוּט בִּכְתָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כז) 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית', ולשון 'עַל פִּי' מרמזת על התורה שבעל פה, ומכך שנכרתה עליה ברית מוכח שהיא רוב התורה.

מקשה הגמרא, וְאִידָךְ נַמִּי – גם לרבי יוחנן הָכְתִיב 'אֶכְתָּב לוֹ רָבֵּי תּוֹרָתִי'. מתרצת הגמרא, הַהוּא – בפסוק זה אִתְמוּהֵי קָא מִתְמַהּ – ה' תמה ואומר לישראל 'אֶכְתָּב לוֹ רָבֵּי תּוֹרָתִי' – וכי היה לי לכתוב את רוב התורה, וְהָלֹא במיעוט שכתבתי 'כְּמוֹ זָר נֶחְשָׁבוּ', נעשו כזרים לה, שלא קיימוה.

מקשה הגמרא, וְאִידָךְ נַמִּי – גם לרבי אלעזר הָכְתִיב 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית' ומשמע שהתורה שבעל פה היא רוב התורה. מתרצת הגמרא, הַהוּא – טעם כריתת הברית הוא מְשׁוּם דְּתַקְּפֵי לְמֵימְרִינְהוּ – קשה ללומדה, ולכן צריך ברית, שיוכלו ללומדה.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נְחֶמָנִי, שהיה מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתרגם את דרשותיו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּתִיב (שמות לד כז) 'כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', ומלשון 'כְּתָב לְךָ' משמע ש'הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', דהיינו התורה, נכתבה, וּכְתִיב בהמשך הפסוק 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' ומשמע ש'הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' המוזכרים קודם נאמרו 'על פי', הָא בֵּיצַד – איך יבוארו המילים 'הדברים האלה'. אלא יש לבאר שהכוונה היא לשתי התורות, ומכך שנאמרה לשון 'אֵלֶּה' לגבי שתיהן יש לדרוש שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאוֹמְרָן בְּעַל פֶּה, וּדְבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּעַל פֶּה, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאוֹמְרָן בִּכְתָב – לכותבם.

מביאה הגמרא מקור נוסף לדרשה זו. דְּבֵי – בבית מדרשו של רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא – שנו, שהדרשה היא מדיוק הפסוק 'כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', ויש לדרוש ש'אֵלֶּה' – תורה שבכתב אַתָּה כּוֹתֵב, וְאִי אַתָּה כּוֹתֵב הֲלָכוֹת, שהם תורה שבעל פה.

מביאה הגמרא דרשה אחרת על פסוק זה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא כָּרַת חֲקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא בִּשְׁבִיל דְּבָרִים [–תורה] שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל'.

שנינו במשנה, מְעָרְבִין בְּבֵית נָשָׂן מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם: שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא – מה טעם התקנה ולאיזה ריב חששו, אִילֵימָא – אם תאמר מִשּׁוּם שיש כָּבוֹד לאדם שהעירוב מונח בביתו וירצו על כך, וְהָא [–והרי] הַהוּא שַׁיפּוּרָא – אותו שופר שתוקעים בו בערב שבת דַּהֲוָה מַעֲיְקָרָא בֵּי – שהיה בתחילה בביתו של רַב יְהוּדָה, וּלְבַסּוֹף בֵּי רַב יוֹסֵף, וּלְבַסּוֹף בֵּי אַבַּיֵי, וּלְבַסּוֹף בֵּי רָבָא, ומוכח שאין חוסר כבוד בהעברתו, וכך אין חוסר כבוד בהעברת העירוב.

משיבה הגמרא, אֶלָּא הטעם הוא מִשּׁוּם חֲשָׁדָא – חשד, מאחר שהורגלו שהעירוב מונח בבית זה, אם יעבירוהו משם, הנכנסים לאותו הבית ולא יראו שם העירוב, יחשדו בבני החצר שמטלטלים בלא עירוב.

שנינו במשנה, נוֹר שֶׁהוּא קָרוֹב לְאַמָּה וְכוּ' מתמלא ראשון, מפני דרכי שלום:

מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בנידון דומה: אִיתְּמַר – נאמר בבית המדרש, בְּנֵי נַהֲרָא – בני הנהר, בעלי שדות שהנהר משקה את שדותיהם, וישנם שדות בעליונו של הנהר וכן במורדותיו, רַב אָמַר תַּחְאֵי – התחתונים, שאליהם זורם הנהר מעצמו, שְׁתִּי מַיָּא בְּרֵישָׁא – משקים תחילה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עֵילְּאֵי – העליונים, הקרובים לראש הנהר, שְׁתִּי מַיָּא בְּרֵישָׁא.

מבארת הגמרא, בְּדַמְיַיתֵל – כשהולך הנהר כדרכו וכל אחד שואב ממנו, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי – לדברי הכל אין סדר לדבר וכל הרוצה ישאב, אף אם מחמת שאיבת העליונים לא ישארו מים לתחתונים. כִּי פְּלִיגִי – מחלוקתם היא, בְּמִיסְבַּר וְאַשְׁקוֹיֵי – כשרוצים העליונים לעצור את זרימתו ולהטותו אליהם, ומחמת כן לא ישארו מים לתחתונים. שְׁמוּאֵל אָמַר עֵילְּאֵי שְׁתִּי מַיָּא בְּרֵישָׁא – העליונים משקים תחילה, כיון דְּאָמְרֵי אֲנָן מְקָרְבִינַן טְפֵי – אנו קרובים יותר לראש הנהר. וְרַב אָמַר, תַּחְאֵי שְׁתִּי מַיָּא בְּרֵישָׁא – התחתונים משקים תחילה, כיון דְּאָמְרֵי שַׁנְהָרָא כְּפַשְׁטֵיהּ לֵיזִיל – ילך הנהר כדרכו ויגיע לשדותינו, ולא יטוהו העליונים ויפסידונו.

מקשה הגמרא, תָּנַן – שנינו במשנתינו, נוֹר הַקָּרוֹב לְאַמָּה הוא מְתַמְלֵא רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, ומוכח כשמואל שהעליונים הקרובים לראש הנהר משקים תחילה. מתרצת הגמרא, תַּרְגְּמָהּ שְׁמוּאֵל אַלִּיבָּא דְּרַב – ביאר שמואל בעצמו את המשנה לדעת רב, שמדובר בְּאַמָּה הַמִּתְחַלֶּכֶת עַל פִּי נוֹרוֹ – שאמת המים עוברת וממלאת מעצמה את בורו של העליון, ואינו צריך להטות את המים.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא – אם כך מה החידוש במשנתינו, והרי פשוט שאם אמת המים זורמת מעצמה לתוך בורו, הוא יתמלא תחילה. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – היה ניתן לומר, קָמְצֵי אָמְרֵי לֵיהּ – שיכולים התחתונים לומר לעליון, סָבַר מִיסְבַּר – בסה את בורך כדי שלא יתמלא, וְאַשְׁקֵי בָּהֵינְדָא – ושאב מהנהר כפי שתובל, קָא מַשְׁמַע לָן – חידשה המשנה שרשאי העליון להשאיר את בורו פתוח ולמלאותו תחילה.

מבררת הגמרא את ההלכה, אָמַר רַב הוּנָא בַּר תַּחְלִיפָא, הִשְׁתָּא דְּלָא אִיתְּמַר הִלְכְתָא – עתה, שלא נפסקה הלכה לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר – לא כרב ולא כשמואל, כָּל דְּאָלִים גְּבֵר – כל מי שתגבר ידו יכול לעשות דין לעצמו, בין העליונים ובין התחתונים.

מביאה הגמרא מעשה בנידון זה: רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי אָתָא לְכַמְּיהּ דְּאַבַּיֵי – בא לפני אביי, וְאָמַר לֵיהּ, לוֹתְבָן מַר בְּעִידָּנָא – יושיבני אדוני ללמוד עמו בזמן קבוע. אָמַר לֵיהּ אביי, אִית לִי עִידָּנָא לְדִידִי – יש לי זמן קבוע ללמוד בו לבדי. אמר לו רב שימי, וְלוֹתְבָן מַר בְּלֵילְיָא – יושיבני אדוני בלילה ללמוד עמו. אָמַר לֵיהּ אביי, אִית לִי עִידָּנָא בְּלֵילְיָא – יש לי זמן קבוע לאַשְׁקוֹיֵי – לשקות את שדי. אָמַר לֵיהּ רב שימי, אֲנָא מַשְׁקֵינָא לֵיהּ לְמַר מַיָּא בִּימָמָא – אני אשקה את השדה ביום, וְלוֹתְבָן מַר בְּלֵילְיָא – ולמד עמי בלילה. אָמַר לֵיהּ אביי, לְחַיֵּי – יהי כדבריך. שדהו של אביי היתה באמצע שיפוע הנהר, והיו שדות מעליו ושדות מתחתיו, אָזַל לְעֵילָּאי – הלך רב שימי לעליונים וְאָמַר לְהוּ – אמר להם שלא ישקו עתה, כיון שהדין הוא שֶׁתַּתָּאֵי שָׁתוּ מַיָּא בְּרֵישָׁא – התחתונים משקים תחילה. אחר כך אָזַל לְתַתָּאֵי – הלך לבעלי השדות התחתונים, וְאָמַר לְהוּ שלא ישקו עתה, כיון שֶׁעֵילָּאֵי שָׁתוּ מַיָּא בְּרֵישָׁא – העליונים משקים תחילה. אַדְּהָכֵי – בינתיים, כשהעליונים והתחתונים לא השקו סָבַר מִיסְבַּר – עצר רב שימי את זרימת הנהר וְאַשְׁקֵי – השקה את השדה. כִּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי – כשבא לפני אביי ואמר לו שעשה כן, אָמַר לֵיהּ אביי, כְּבֵי תְּרֵי עֲבַדְתָּ לִי – כשנים, כרב וכשמואל עשית לי, והרי לדברי הכל אין האמצעיים משקים תחילה, וְלֹא מַצְמִינְהוּ אַבַּיֵי לְפַרְיֵי דְּהַהִיא שַׁתָּא – לא טעם אביי את הפירות של אותה שנה, להראות שהשקאה זו לא היתה מרצונו.

מביאה הגמרא מעשה באותו ענין. חָנְהוּ בְּנֵי בֵּי חֶרְמָךְ – בני העיר ששמה 'חרמך' שהיו שדותיהם בתחתית הנהר, דְּאָזוּל קְרוּ בְּרֵישָׁא דְּשַׁנְוָותָא – הלכו וחפרו בראש הנהר ששמו 'שנוותא' היורד אליהם מראש ההר, והטו את זרימתו סביב לשדותיהם, וַאֲהַדְּרוּהָ וְשַׁדְיוּהָ בְּשִׁילְחֵי נַהֲרָא – החזירוהו על ידי החפירה בתחתית ההר למקום שהיה קודם. אָתוּ עֵילָּאֵי לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי – באו בעלי השדות העליונים לפני אביי, וְאָמְרוּ לֵיהּ, קָא מַתְקִיל לְנַהֲרִין – שינוי זה מחליש את זרימת הנהר, והוא מציף את שדותינו. אָמַר לְהוּ אביי לעליונים, כְּרוּ בַּהֲדַייהוּ טְפֵי פּוּרְתָּא – חיפרו גם אתם בעומק הנהר

המשך בעמוד סו

קצת יותר, ולא יציף את שדותיכם. **אָמְרוּ לֵיהּ** בעלי השדות, אם נעשה כן, כשלא יתברכו מי הנהר **קָא יָבְשֵׁי פֵּירִין** – יתייבשו החפירות המובילות מים לשדותינו. **אָמַר לְהוּ** אביי **לבני חרמך, זִילוּ סָלְקוּ נַפְשַׁיְיכוּ מֵהָתָם** – סלקו את עצמכם משם, והחזירו את הנהר לזרימתו הראשונה.

שנינו במשנה, **מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים יֵשׁ בָּהֶן וְכוּ'** משום גזל מפני דרכי שלום, רבי יוסי אומר גזל גמור:

מבררת הגמרא את המחלוקת. באופן שצדו אותם **בְּאוּזְלֵי** – רשתות של חוטים, **וְאוֹהֲרֵי** – העשויות מגמי, ובעלי החיים נכנסים לתוך הכלים,